

СПІВРОБІТНИЦТВО ПІВНІЧНИХ КРАЇН В СФЕРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ

COOPERATION OF THE NORDIC COUNTRIES IN THE FIELD OF SECURITY AND DEFENSE: EVOLUTION OF APPROACHES

Мусієнко А.О., аспірантка кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню еволюції зовнішньополітичних і оборонних стратегій країн Північної Європи на різних етапах регіональної інтеграції в ХХ–ХХІ століттях. Оборонне співробітництво країн Північної Європи до Другої світової війни розвивалося переважно відповідно до принципів нейтралітету і неприєднання. Після вступу Данії і Норвегії до НАТО оборонне співробітництво було диференційоване і розвивалося частково в рамках НАТО як організації колективної безпеки (Данія і Норвегія), частково – в рамках побудованого на принципі нейтралітету регіонального військового співробітництва (Швеція і Фінляндія), а після вступу вказаних країн до Європейського Союзу – в межах спільної політики безпеки і оборони ЄС (Данія, Швеція і Фінляндія). При цьому відданість Фінляндії і Швеції політиці нейтралітету в період «холодної війни» не стала на заваді підтримці конструктивних відносин з НАТО.

З 1990-х років Північне оборонне і безпекове співробітництво поступово відходить від політики нейтралітету і неприєднання, переорієнтовуючись на співробітництво з Європейським Союзом і НАТО. Запровадження програми Північного оборонного співробітництва (NORDEF) в 2009 р. розглядалося як таке, що може зробити позитивний внесок в оборонну інтеграцію європейських країн, оскільки європейський і євроатлантичний інтеграційні процеси взаємозалежні і розвиваються через взаємодію. Російська агресія проти України спонукала Фінляндію і Швецію до перегляду своєї безпекової парадигми, свідченням чого є вступ до НАТО Фінляндії і подача заявки на вступ Швеції. Співпраця в рамках NORDEF після вступу Фінляндії і Швеції до Північноатлантичного Альянсу стає більш актуальною в умовах, коли всі країни Північної Європи є членами Альянсу, оскільки з'явиться можливість більш ефективно координувати оборону Північного регіону.

Ключові слова: політика безпеки та оборони, регіональна співпраця, Північна Європа, нейтралітет, позаблоковість, NORDEF, ЄС, НАТО.

The article is devoted to the study of the evolution of foreign policy and defense strategies of the Nordic countries at different stages of regional integration in the twentieth and twenty-first centuries. Before the Second World War, the Nordic countries' defense cooperation developed mainly in accordance with the principles of neutrality and non-alignment. After Denmark and Norway joined NATO, defense cooperation was differentiated and developed partly within the framework of NATO as a collective security organization (Denmark and Norway), partly within the framework of regional military cooperation based on the principle of neutrality (Sweden and Finland), and after these countries joined the European Union – within the framework of the EU's common security and defense policy (Denmark, Sweden and Finland). At the same time, Finland's and Sweden's commitment to the policy of neutrality during the Cold War did not prevent them from maintaining constructive relations with NATO.

Since the 1990s, Nordic defense and security cooperation has been gradually moving away from a policy of neutrality and non-alignment, reorienting itself towards cooperation with the European Union and NATO. The introduction of the Northern Defense Cooperation (NORDEF) program in 2009 was seen as a positive contribution to the defense integration of European countries, as the European and Euro-Atlantic integration processes are interdependent and develop through interaction. Russia's aggression against Ukraine has prompted Finland and Sweden to reconsider their security paradigm, as evidenced by Finland's accession to NATO and Sweden's application for membership. Cooperation within NORDEF after Finland and Sweden join the Alliance becomes more relevant in the context of all Nordic countries being members of the Alliance, as it will be possible to coordinate the defense of the Nordic region more effectively.

Key words: security and defense policy, regional cooperation, Northern Europe, neutrality, non-alignment, NORDEF, EU, NATO.

Постановка проблеми. Під час «холодної війни» співпраця Північних країн активно розвивалася, а ідентичність регіону була надзвичайно сильною, проте питання безпеки і оборони опинилися на межах порядку денного скандинавського інтеграційного процесу. Після закінчення «холодної війни» співробітництво країн Північної Європи занепало, поступившись місцем співробітництву в рамках Європейського Союзу. Однак відродження імперських амбіцій росії, її агресія проти Грузії, а особливо України спонукали до відмови від політики нейтралітету і неприєднання і надали нового імпульсу оборонній співпраці Північних країн.

Аналіз досліджень і публікацій. В останні роки співпраця Північних країн у сфері політики безпеки та оборони привернула до себе увагу дослідників, що викликано змінами у підходах до забезпечення безпеки країн Північної Європи на тлі кризи у російсько-українських відносинах, а також зростаючою глобальною невизначеністю, спричиненою неоімперськими амбіціями путінської росії. Ці фактори перетворили політику безпеки та оборони на центральний пункт порядку денного Північних країн.

Безпекова і оборонна політика країн Північної Європи традиційно викликає значний інтерес як серед європейських, так і американських дослідників. Серед вітчизняних науковців цьому напрямку дослідження приділяється

невиправдано мало уваги (Котляр О. В. [2], Павленко В. [3], Окладна М. Г., Орловський Р. Р., Шестопад С. С., Яковук І. В. [1, с. 122–149; 4; 5]; Янюк С. [6]), що зумовлює його актуальність і практичну значущість.

Метою статті дослідження еволюції безпекової і оборонної кооперації країн Північної Європи, їх взаємодію з ЄС і НАТО, аналіз впливу російської агресії проти України на зміст даної співпраці.

Виклад основного матеріалу. Співпраця Північних країн у сфері безпеки і оборони в ХХ–ХХІ ст. має тривалу історію, багату на різні проекти забезпечення миру і безпеки в регіоні. Протягом XVIII–XIX століть Данія, Норвегія, Фінляндія та Швеція, які тривалий час жили у стані взаємної ворожнечі, роблять перші кроки до формування більш тісного і багатоаспектного міжнародного утворення на основі концепції скандинавізму [1, с. 123–124]. Дана співпраця мала також і певний оборонний аспект.

Напередодні Першої світової війни (1912 р.) Данія, Норвегія та Швеція ухвалили декларацію, в якій виклали спільні правила нейтралітету, насамперед в морській війні. Готовність дотримуватися повного нейтралітету вказані держави підтвердили під час мирної конференції в Мальме (1914 р.). У 1917 р. скандинавські країни підтвердили зовнішньополітичний курс, заснований на принципі нейтралітету [1, с. 128–129].

У 1919 р. уряд Фінляндії висунув ідею створення Балтійського союзу на принципі нейтралітету. У 1920 р. в рамках підготовки до Ризької міжнародної конференції висувалися різні проекти створення регіональної федерації. Однак, оскільки незалежність країн Балтії і Польщі розглядалися урядами Данії, Норвегії та Швеції як тимчасове явище, вони спочатку відмовилися обговорювати пропозицію Латвії оголосити Балтійське море нейтральним, а згодом відмовилися від участі і в самій конференції.

Північні країни повернулися до ідеї інтеграції у військово-політичній сфері після Другої світової війни. Після укладання Брюссельського пакту, який оформив створення Західноєвропейського союзу, мала місце спроба створити автономний Північний оборонний союз. 10 травня 1948 р. Швеція запропонувала Данії та Норвегії створити нейтральний оборонний союз Північних країн. Передбачалося, що Договір про оборонний союз, преамбула якого містила положення про нейтралітет, буде підписаний на десять років; держави, що підпишуть його, залишаться поза членства в НАТО і участі у будь-якому збройному конфлікті, якщо тільки на них не нападуть безпосередньо [20]. Учасники переговорів в цілому дійшли згоди стосовно доцільності створення оборонного союзу між Північними країнами, але не змогли узгодити позиції стосовно взаємовідносин зі США, які категорично відмовилися озброювати нейтральні воєнні союзи. Зважаючи на те, що здійснити модернізацію збройних сил без допомоги Сполучених Штатів було неможливо, скандинавські країни припинили спроби створити автономний оборонний союз, а Данія, Норвегія та Ісландія 4 квітня 1949 р. підписали Північноатлантичний договір [4].

Швеція та Фінляндія заявили про свій озброєний нейтралітет. Норвегія і Данія, попри вступ до НАТО, обмежила свою участь в реалізації інтегрованих оборонних планів НАТО, зокрема в 1955 р. відмовилися від розміщення на своїй території ядерної зброї [12, с. 178–179]. Швеція і Фінляндія, в свою чергу, хоча і не приєдналися до Північно-Атлантичного договору, підтримували міцні партнерські відносини з Альянсом, що дозволяло їм брати участь в операціях та навчаннях під керівництвом НАТО, а також у визначеній в обмін інформацією та нарощуванні військового потенціалу.

Співпраця Північних країн у сфері безпеки і оборони базувалася на спільності та довірі. Воно мала необхідний рівень легітимності як серед населення Північних країн, так і серед політиків. Неформальний характер співробітництва, який іноді характеризує як слабку його сторону, сприймається у країнах регіону як із його сильних сторін [16].

Контури майбутньої скандинавської військово-політичної кооперації формувалися поступово. У 1952 р. Норвегія запропонувала малим країнам створити національні сили ООН з надзвичайних ситуацій. У 1959 р. Норвегія закликала скандинавські країни, які зробили свій внесок у миротворчі сили ООН зі спостереження за перемир'ям та Надзвичайні сили ООН, включити свій внесок у миротворчу діяльність ООН як обов'язкову складову національного військового планування. В результаті в 1963 р. було створено Групу співробітництва Північних країн з військових питань ООН (NORDSAMFN) у складі Швеції, Норвегії, Данії та Фінляндії [17].

Хоча період «холодної війни» в цілому був відзначений поглибленням співпраці Північних країн, питання безпеки та оборони практично не були присутні на порядку денному: Рада Північних країн (1952 р.) та Рада міністрів Північних країн (1971 р.) не мали мандату на вирішення питань безпеки, а тому ці теми рідко виникали у їх дискусіях.

Після закінчення «холодної війни» Фінляндія і Швеція прагнули увійти до об'єднаної Європи. Членство в ЄС і забезпечена ним колективна безпека розглядалися як бажана заміна політиці нейтралітету та як спосіб

довести свою «довго пригнічувану західну ідентичність» [11, с. 51–52]. Після набуття членства в ЄС у 1995 р. і завдяки співпраці з НАТО у рамках програми «Партнерство заради миру» (1994 р.) Фінляндія і Швеція стали невід'ємною складовою Заходу, а тому політика нейтралітету порушувала образ Північних країн як активних та відданих членів ЄС. Логічним кроком стала б відмова від нейтралітету, але цього не сталося, оскільки суспільна підтримка вступу в НАТО і спільної зовнішньої політики і політика безпеки ЄС залишалася нижчою у Фінляндії та інших раніше нейтральних країнах Європи, ніж в державах-членах НАТО [11, с. 77]. Як наслідок, зовнішня і безпекова політика Фінляндії і Швеції тривалий час перебувала у фазі трансформації.

Після завершення «холодної війни» європейська інтеграція в оборонній сфері переросла в Європейську політику безпеки та оборони, яка відповідно до Лісабонського договору (2009 р.) трансформувалася у Загальну безпекову та оборонну політику Європейського Союзу. Норвегія та Ісландія, які не є державами-членами ЄС, виключені з цієї співпраці. Швеція та Фінляндія беруть активну участь у цій політиці, а Данія, хоча й є членом ЄС, не бере в ній участь.

У 2009 р. відбулася важлива подія: за результатами доповіді Т. Столтенберга «Північна співпраця в галузі зовнішньої та безпекової політики» [23] раніше створені кооперативні комітети та групи були об'єднані у нову структуру під назвою Північне оборонне співробітництво (NORDEFSCO). Дане рішення було обумовлене тим, що країни Північної Європи були стурбовані можливим зниженням свого відносно високого міжнародного статусу в умовах формування багатопольярного світового порядку.

Слід зазначити, що NORDEFSCO прийнято вважати взірцем регіонального кластера країн, прагматично співпрацюючи у розвитку військового потенціалу, оперативному розгортанні, а також військової освіти, підготовці та навчанні. О. В. Котляр звертає увагу на те, що сьогодні в роботі військового комітету NORDEFSCO окрім п'яти членів організації (Норвегії, Швеції, Фінляндії, Данії та Ісландії) беруть участь також країни Балтії в статусі спостерігачів. Включення балтійських країн навіть в такому статусі є важливим кроком, адже він сприяє комплексному контролю за ситуацією у регіоні Балтійського моря самими регіональними гравцями, а також є вигідним для НАТО в контексті реагування у разі потенційної агресії щодо Литви, Латвії та Естонії [2, с. 110].

З 2010 р. оборонна співпраця Північних країн змінилася з економічного характеру на військовий. Було визнано необхідність зміцнення відповідної національної оборони, зокрема через тіснішу співпрацю Північних країн. У 2011 р. Декларацію про солідарність Північних країн було погоджено під час саміту в Гельсінкі. У документі передбачено, що інтенсифіковане Північне співробітництво здійснюватиметься повністю відповідно до політики безпеки та оборони кожної країни та доповнюватиме існуючу європейську та євроатлантичну співробітництво. Декларація не отримала формалізації за зразком ст. 5 Північноатлантичного договору або ст. 222 Лісабонського договору, які містять гарантію того, що країна, яка перебуває в кризі або зазнає агресії, отримає допомогу від інших учасників.

Програма NORDEFSCO – це структура співробітництва, а не командна структура. Ланцюжки управління та повсякденні операції, як і раніше, здійснюються через національні сили оборони кожної країни-учасниці. Водночас NORDEFSCO розглядається як ключова структура у сфері безпеки та оборони Північних країн, оскільки вона вивела військову співпрацю на новий рівень. Регулярні спільні навчання – невід'ємна складова діяльності NORDEFSCO. Так, військово-повітряні сили Швеції, Фінляндії та Норвегії проводять щотижневі спільні навчання

та щорічні більш масштабні військові навчання. Водночас слабким аспектом діяльності NORDEFSCO є відсутність конкретних успіхів у сфері спільних закупівель та об'єднання ресурсів.

Держави-учасниці NORDEFSCO визнають, що розглядають цей механізм співпраці лише як допоміжний інструмент у своїй політиці безпеки. Його важливість швидше технічна, ніж політична. Відповідно мова йде про розширення обсягів і масштабів існуючих проєктів, а не стаяться нові, більш амбітні цілі [21, с. 18; 24].

Якщо російсько-грузинський конфлікт 2008 р. мав незначний вплив на оборонну парадигму Північних країн, то анексія Криму росією у 2014 р. дала поштовх для поглиблення оборонної співпраці країн регіону. Серед країн регіону Балтійського моря склався нормативний консенсус щодо того, чому стан безпеки в Європі опинився під загрозою. Крім того, такі політичні майданчики як НАТО, а також такі потужні зовнішньополітичні гравці як США і Велика Британія, повернули питання безпеки регіону Балтійського моря до порядку денного своєї оборонної і безпекової політики [15].

У NORDEFSCO з'явилася відносно нова функція: організація стала форумом для політичних і оборонних консультацій, особливо з приводу оцінки еволюції російської загрози. Серед найбільш вражаючих досягнень діяльності NORDEFSCO після 2014 р. слід назвати наступні: транскордонне навчання військово-повітряних сил; координація військових авіаперевезень в рамках проєкту NORTAT; співпраця у завершенні логістичної операції з виведення національних контингентів з місії ISAF. Реалізуються й інші поточні проєкти, що передбачають обмін інформацією з національних систем повітряного і морського спостереження; також існує багато спільних курсів і навчальних програм для офіцерів і сержантів, в тому числі спільне використання тренажерів [21, с. 17].

У період з 2014 по січень 2022 р. членство в НАТО для Фінляндії і Швеції вважалося малоімовірним сценарієм, що не завадило цим країнам взяти участь, наприклад, у навчаннях НАТО Trident Juncture у Норвегії (2018). Слід зазначити, що в означений період кожна з альтернатив – двостороння співпраця з НАТО або Спільна політика безпеки і оборони – сама по собі здавалася неадекватною потребам безпеки Північних країн, хоча їх елементи мали потенціал для взаємного посилення за умови усунення дублювання. У цій ситуації програма NORDEFSCO розглядалася як така, що може зробити внесок в оборонну інтеграцію в Європі, оскільки європейський і євроатлантичний інтеграційні процеси взаємозалежні і розвиваються через взаємодію. Скандинавсько-балтійська співпраця, зі свого боку, також вважалася гарним прикладом тісної взаємодії між членами і не членами в контексті НАТО [13].

Таким чином, країни Північної Європи з початку 2000-х років поступово почали працювати разом з військових питань, що виходять за рамки миротворчих операцій ООН, у тому числі в операціях НАТО, з навчання та освіти, а також з розробки та придбання озброєнь. У період з 2006 до 2013 р. ці зусилля досягли свого апогею, оскільки країни Північної Європи погодилися тісно інтегрувати свої збройні сили. Головним каталізатором стало переконання, що малі держави більше не можуть підтримувати збалансовані та сучасні збройні сили на суто національній основі. Проте, інтеграційна ідея незабаром зіштовхнулася з непереборними труднощами та дорогими невдачами, що призвело до тихої відмови від неї на початок 2014 року.

Агресія Росії проти України призвела до переоцінки європейської безпеки з часів «холодної війни»: було взято курс на те, щоб дати збройними силами Північних країн можливість діяти разом в умовах кризи, а не здійснювати повномасштабну оборонну інтеграцію [22]. У Північному регіоні це спричинило підготовку до збройного конфлікту

великих держав у регіоні після тривалого стратегічного ігнорування [18]. Національні уряди почали виділяти додаткові ресурси для національної оборони, але дотримання ними офіційної військової доктрини неприєднання наразі залишалося непорушним до лютого 2022 р. [13].

Слід зазначити, що після 2014 р. активізувалися дебати з приводу членства в НАТО, щоправда позиції сторін щодо цього питання в обох країнах сильно відрізняються. Так, у Фінляндії не було міжпартійного консенсусу з приводу членства в НАТО. Відповідно до соціологічних опитувань лише 25% фінського суспільства висловилися за такий ідея. Аналогічна ситуація склалася в Швеції, щоправда ідея членства в НАТО в цій країні користується більшою підтримкою суспільства – протягом 2014–2015 років вона коливалася в межах 33–47% [13]. Попри це на саміті НАТО в Уельсі в 2014 р. Швеція та Фінляндія підписали Меморандум про взаєморозуміння з НАТО, який дозволив союзним силам розмішуватися на їхніх територіях як у мирний час, так і під час війни. При цьому офіційні особи обох країн заявили, що угоди не слід розглядати як крок до членства в НАТО.

Принцип військового неприєднання і тотальної національної оборони міцно вкоренився у культурі безпеки Швеції та Фінляндії з початку 1990-х років, а тому на початку 2000-х років експерти помилово вважали, що Гельсінкі та Стокгольм не відмовляться від своєї політики військового неприєднання. У майбутньому зміну ставлення до принципу колективної безпеки вони пов'язували зі змінами, які можливо відбудуться через розвиток ситуації всередині ЄС (що й відбулося після Лісабонського договору), ніж через будь-яку зовнішню загрозу, що походить від Росії [14].

Політика безпеки Фінляндії і Швеції була орієнтована на участь у міжнародних місіях у кризових ситуаціях під командуванням Європейського Союзу і НАТО. Оскільки обидві країни дедалі більше інтегрувалися в структуру співпраці НАТО та підтримували Спільну зовнішню політику та політику безпеки ЄС, їхня військова позаблокованість виглядала дедалі сумнівною.

Традиційним суттєвим недоліком військового співробітництва Північних країн є те, що країни регіону уникають нормативного закріплення положення про регіональну солідарність. Вони також не прагнуть до інтеграції чи гармонізації національних оборонних планів, не планують створення спільних військових підрозділів і не бажають вдатися до спеціалізації на рівні нішевих військових можливостях [21, с. 18].

Протягом 2014 – січень 2022 р. зростало усвідомлення того, що під час кризи національний оборонний потенціал Фінляндії і Швеції сам по собі буде недостатнім. Якщо обидві країни продовжать дотримуватися військової позаблокованості, це поставить на порядок денний питання про альтернативні варіанти співпраці у сфері безпеки [13].

Протягом останніх років обидві країни поступово наближалися до НАТО (Швеція та Фінляндія розглядаються як близькі союзники НАТО та активні не члени; обидві країни знайшли спеціальну формулу, яка дозволяє їхню фактичну участь в місії НАТО з контролем над повітряним простором над Ісландією), але через російську агресію розширення цієї співпраці набуло додаткової актуальності. Так, 5 вересня 2014 р. під час саміту НАТО в Уельсі Швеція і Фінляндія підписали з НАТО Угоди про підтримку приймаючої країни. Ці Угоди дозволяють вказаним країнам скористатися підтримкою НАТО в кризових ситуаціях. Крім того, на саміті було запущено Ініціативу щодо оперативної сумісності партнерства з метою забезпечення збереження та поглиблення глибоких зв'язків, створених між НАТО та силами партнерів. Відповідно до Ініціативи НАТО надало індивідуальні «розширені можливості» для більш глибокої співпраці з обраними країнами-партнерами з розширеними можливостями, серед яких Фінляндія і Швеція [19].

Партнерство з розширеними можливостями надає Гельсінкі і Стокгольму: регулярні політичні консультації з питань безпеки, зокрема, можливо, на рівні міністрів; розширений доступ до програм та навчань з оперативної сумісності; обмін інформацією, у тому числі про викладені уроки; більш тісне поєднання таких партнерів у період кризи та підготовки операцій [19].

Інший варіант для Фінляндії і Швеції полягає в розширенні Спільної політики безпеки і оборони (СПБО) Європейського Союзу. Обидві країни підтримують нинішню СПБО не лише непропорційно великими кадровими внесками, але й активно налаштовані на поглиблення військової інтеграції в довгостроковій перспективі, наприклад, через участь в групі ЄС «Північна бойова група», яка складається з представників Швеції, Фінляндії, Норвегії, Ірландії, Естонії, Латвії та Литви. Бойова група передана під шведське командування (шведський контингент складає основу бойової групи – 1900 з 2400 осіб). Бойові групи ЄС є важливими рушіями європейської оборонної трансформації і регіонального військового співробітництва, незалежно від того, чи будуть вони брати участь в бойових діях чи ні [7].

Основне значення Європейського Союзу для Фінляндії та Швеції полягає в тому, що ЄС представляє собою спільноту безпеки, яка, щоправда, тільки формується. Обидві країни виступають за те, щоб пункт про колективну самооборону (солідарність) у випадку військової агресії проти одного з членів ЄС (§7 ст. 42 ДЕС) було реалізовано і поступово розвинуто. Проте наразі це не включає в себе гарантії колективної безпеки, як у більшості країн ЄС, і тому, ймовірно, збільшить фінські і шведські оборонні можливості лише до мінімальної мірою на даний момент. Тим часом Швеція і Фінляндія зближуються у своїх двосторонніх військових відносинах. У травні 2014 року вони підписали План дій з поглиблення оборонної співпраці,

Російська агресія проти України, розв'язана в 2022 р., спонукала Фінляндію і Швецію вдатися до перегляду політики нейтралітету. У березні 2023 р. було підписано вкрай важливу декларацію про наміри щодо об'єднання ППО Данії, Фінляндії, Норвегії та Швеції в спільні сили. Цей крок допоможе НАТО компенсувати прогалини в повітряному прикритті регіону Балтійського моря, де Естонія, Литва і Латвія мають набагато менші військово-повітряні сили. У підсумку реалізація цього проєкту після приєднання Швеції до НАТО перетворить північний регіон Європи на один з оплотів Альянсу.

Фінляндія та Швеція 18 травня 2022 р. подали заявку на вступ до НАТО. Уряди Данії, Ісландії та Норвегії, що входять до НАТО, заявили, що вони будуть використовувати всі необхідні засоби для захисту Фінляндії та Швеції, якщо на них нападуть до їхнього вступу до Альянсу. 11 травня 2022 р. прем'єр-міністр Великої Британії Б. Джонсон під час візиту до Швеції та Фінляндії підписав з обома країнами декларацію про взаємну оборону. Це був перший випадок, коли інша держава офіційно взяла на себе зобов'язання забезпечити безпеку під час можливого процесу подання заяви до НАТО [10, с. 182].

Після ратифікації Фінляндія стала членом НАТО 4 квітня 2023 р. 5 липня 2022 р. НАТО підписало протокол про вступ Швеції до Альянсу, ратифікація якого сьогодні не завершена. Попри це Швецію сьогодні описують як державу, що «виплетена» в Альянс в усьому, крім назви. Разом з тим слід зазначити, що Фінляндія та Швеція отримали шлях до вступу до НАТО без планів дій щодо членства, які є інструментом Альянсу для приведення збройних сил країн-претендентів до НАТО у відповідність до стандартів Брюсселя. Без цієї практики Фінляндії та Швеції доведеться постфактум адаптувати свої оборонні програми до стандартів НАТО.

Вступ. Фінляндії та Швеції до НАТО стане, по-перше, істотним внеском у розподіл тягаря між союзниками і підвищать здатність НАТО модернізувати своє оборонне планування та розвиток потенціалу, по-друге, їхнє членство посилить політику НАТО щодо стримування Росії, ускладнивши російське військове планування геостратегічному регіоні Балтійського моря, що розвивається, а в перспективі – в Арктиці і на Крайній Півночі.

Співпраця Північних країн у сфері оборони повинна бути оновлена тепер вже в рамках НАТО після вступу Швеції та Фінляндії до Альянсу. Співпраця в рамках NORDEFSCO стає більш актуальною в умовах, коли всі країни Північної Європи будуть членами НАТО: з'явилася можливість більш ефективно координувати оборону Північного регіону. На думку керівника оборони Норвегії Е. Крістофферсен, членство всіх Північних країн у НАТО дає можливість використовувати повітряний простір через кордони, тобто набагато більшу територію для дій, більше баз для висадки та можливість перекинути власні сили з півдня на північ через Швецію та Фінляндію. Крім того, як члени НАТО всі країни регіону зобов'язані підтримувати одне одного [8]. У березні 2023 р. було підписано угоду про наміри щодо об'єднання ППО Данії, Фінляндії, Норвегії та Швеції у спільні сили.

Таким чином для Північних країн єдина безпекова реальність сьогодні – це колективна оборона в рамках НАТО. На тлі російської агресії проти України та загострення відносин росія-НАТО США повернулися до практики укладання угод про розміщення своїх військових баз на території Північних країн, які за винятком Норвегії є членами Європейського Союзу, є наочним підтвердженням цієї тези. Водночас експерти зазначають, що такого роду угоди містять внутрішню суперечність: якщо скандинавські країни будують свою безпекову політику на стабільності та передбачуваності, то американська доктрина заснована на військовій непередбачуваності як важливої частини військової стратегії [9]. Це створює ризик того, що бази в Норвегії, Швеції та Фінляндії ніколи не будуть узгоджені зі США, якщо президентом стане, наприклад, Д. Трамп.

Висновки. Скандинавська ідентичність пояснює політичне співробітництво між країнами Північної Європи у XX ст., але геостратегічні чинники та засновані на них національні інтереси визначали відсутність співпраці країн регіону в оборонній сфері. Але навіть сучасна активізація оборонної співпраці Північних країн на тлі російської агресії проти України виправдана, пояснюється насамперед економічною ефективністю та географічною близькістю країн регіону, а не загальною ідентичністю.

Регіональне співробітництво Північних країн протягом другої половини XX – початку XXI століття не розглядається як таке, що суперечить співпраці ні в рамках НАТО як організації колективної безпеки, ні в рамках Європейського Союзу.

Співпраця Північних країн охоплює три напрями: Північна оборонна співпраця, цивільна безпека та політична співпраця шляхом реалізації положень доповіді Т. Столтенберга. При цьому всі ці три виміри тісно пов'язані між собою на тлі загальної скандинавської концептуалізації безпеки. Безпосереднє співробітництво Північних країн у галузі безпеки та оборони традиційно розвивається у контексті динаміки та співробітництва у галузі європейської та євроатлантичної безпеки.

В сучасних умовах і на перспективу єдина безпекова реальність для Північних країн – це колективна оборона в рамках НАТО. Відтак співпраця в рамках NORDEFSCO стає більш актуальною в умовах, коли всі країни Північної Європи набудуть членства в Альянсі: з'явиться можливість більш ефективно координувати оборону Північного регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архітектура європейської безпеки: історія становлення і розвитку : монографія: у 2 ч. / за наук. ред. професорів А.П. Гетьмана, І.В. Яковюка. Харків. : Право, 2020. Ч.1. Від Давнього Риму до Другої світової війни. 180 с.
2. Котляр О.В. Регіональна співпраця держав Північної Європи у сфері безпеки та оборони. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 107–113.
3. Павленко В. Воєнно-політична інтеграція країн Скандинавії в архітектурі європейської безпеки після Другої світової війни. *Європейські історичні студії*. 2017. № 8. 39–52.
4. Яковюк І.В., Орловський Р.Р. Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 264–277. doi: 10.21564/2414-990x.139.115332.
5. Яковюк І.В., Шестопап С.С. Правове регулювання політики національної безпеки країн Балтії в контексті еволюції стратегічних концепцій НАТО. *Проблеми законності*. 2018. № 143. С. 217–228. DOI: 10.21564/2414-990x.143.148488.
6. Янюк С. Досвід зарубіжних країн у застосуванні механізмів державного регулювання територіальної оборони. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2019. № 4. С. 97–106.
7. Andersson J.J. If not now, when? The Nordic EU Battlegroup. 2015. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/188829/Alert_11_Nordic_Battlegroup.pdf. (data access : 20.01.2024).
8. «A new era for Nordic defence» with every Nordic country a member of NATO. URL: <https://www.norden.org/en/news/new-era-nordic-defence-every-nordic-country-member-nato>. (data access : 20.01.2024).
9. Arne O. Holm says: American Forces Enter the North With Free Access to 36 Military Bases. URL: <https://www.highnorthnews.com/en/american-forces-enter-north-free-access-36-military-bases>. (data access : 20.01.2024).
10. Arter D. From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland's road to a NATO application. *European security*. 2023. Vol. 32(2). P. 171–189.
11. Aunesluoma J., Rainio-Niemi J. Neutrality as Identity? Finland's Quest for Security in the Cold War. *Journal of Cold War Studies*. 2016. Vol. 18 (4). P. 51–78. https://doi.org/10.1162/JCWS_a_00680.
12. Berdal M. The United States, Norway and the Cold War, 1954–1960; [foreword by Olav Riste]. New York; London : St. Martin's Press ; Macmillan: 1996. XIX, 268 p.
13. Etzold T., & Opitz C. Between military non-alignment and integration: Finland and Sweden in search of a new security strategy. 2015. Vol. 25. SWP Comments.
14. Forsberg T., & Vaahtoranta T. Inside the EU, outside NATO: Paradoxes of Finland's and Sweden's post-neutrality. *European Security*. 2001. Vol. 10(1). P. 68–93.
15. Friede A. M. In defence of the Baltic Sea region:(non-) allied policy responses to the exogenous shock of the Ukraine crisis. *European Security*. 2022. Vol. 31(4). P. 517–539.
16. Iso-Markku, T., Innola, E., & Tiilikainen, T. A Stronger North? Nordic cooperation in foreign and security policy in a new security environment. *Valtioneuvoston kanslia*. 2018.
17. NORDSAMFN. URL: <https://snl.no/NORDSAMFN>. (data access : 20.01.2024).
18. Orpo: Jälkisuometumminen aika jatkuu helmikuuhun saakka. YLE 14.5.2022.
19. Partnership Interoperability Initiative. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm?selectedLocale=en. (data access : 20.01.2024).
20. Plans for a Scandinavian defence union. URL: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/b2bf8ef8-8b29-4dba-9321-5231e7758048>. (data access : 20.01.2024).
21. Rieker P., Terlikowski M. Regional Cooperation with Hurdles: NORDEFECO and V4. *The Security Policy of Poland and Norway in the National, Regional and European Dimensions : Report*. M. Terlikowski (ed.),Warsawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, september. 2015. P. 17–21.
22. Saxi H. L. The rise, fall and resurgence of Nordic defence cooperation. *International Affairs*. 2019. Vol. 95. Issue 3. P. 659–680. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz049>.
23. Stoltenberg T. Nordic Cooperation on foreign and security policy. Proposals presented to the extraordinary meeting of Nordic foreign ministers in Oslo on 9 February 2009. URL: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordicreport.pdf>. (data access : 20.01.2024).
24. Taking steps towards enhancing the cooperation on defence Historical archive Published under: Solberg's Government Written by Ministers of Norway, Denmark, Finland, Sweden and Iceland. URL: <https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/solbergs-government/Ministries/fd/Speeches-and-articles/minister/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-in/2015/vi-utdypet-det-nordiske-forsvarssamarbeidet/id2404378/>. (data access : 20.01.2024).